

УДК 741.02:75.071.1(092)

DOI:

Михайло Сидор, кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри культурології та мистецької освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

АСПЕКТИ ПІЗНАННЯ ТА ОВОЛОДІННЯ ХУДОЖНІМ РИСУНКОМ ЯК ВИРАЗНОЮ ФОРМОЮ ПРОФЕСІЙНОГО ПОСТУПУ ХУДОЖНИКА

У статті подається загальний аналіз реформування сучасної мистецької освіти, її курсу, моделі, змісту, окреслюються засади актуалізації та ступінь значимості рисунка як важливої компоненти формування фахової компетентності майбутнього художника, визначаються її обґрунтовуються ключові позиції та формат безпосередньої дієвості художнього рисунка, принципів і механізмів освоєння його як на теоретичному, так і практичному рівні. Також доводиться, що успішність досягнень в оволодінні художнім рисунком визначається максимальним інтегруванням набуті бази рисунку як такого у власну художньо-творчу діяльність, формуванням на цій основі високого мистецького потенціалу, синтезом у ньому усіх можливих різновидів художньо-творчого прояву.

Ключові слова: мистецтво; освіта; художній рисунок; пізнання; оволодіння; творчість; компетентність.

Лит. 12.

Mykhaylo Sydor, Ph.D. (Study of Art), Associate Professor of the
Cultural Studies and Art Education Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE ASPECTS OF COGNITION AND MASTERY OF ARTISTIC DRAWING AS AN EXPRESSIVE FORM OF THE PROFESSIONAL PERFORMANCE OF AN ARTIST

The article deals with the general analysis of reformation of modern art education, its course, models, content outlines the principles of updating and the degree of importance of drawing as an important component of the formation of professional competence of the future artist, defined and justified a key position and format the immediate effectiveness of artistic drawing, the principles and mechanisms of development of its both at the theoretical and practical levels. Disclosure of this is permeated by the characterization of the drawing as one of the basic components and fundamental educational components of the modern training of the first (Bachelor) and second (Master) higher education levels of the field of knowledge 02 "Culture and Art" of specialty 023 "Fine art, decorative art, restoration". In the specified context, the emphasis primarily is placed on adhering to the actual principles of constructing of educational process, forming an aesthetic-creative microclimate at the classes itself and actually implementing the creative tasks through the format of direct imaging activities. In addition, bachelors and masters at the classroom must necessarily be implemented drawing through art and philosophical awareness of the educational and professional issues, curriculum learning objectives, general trends and culture-art processes, flashy results and high artistic achievements in various fields of plastic arts.

The illuminated materials also show that the success of achievements in mastering the artistic pattern is determined by the maximum integration of the acquired drawing base as such in its own artistic and creative activity, the formation on this basis of high artistic potential, the synthesis of all possible varieties of artistic and creative manifestation in it. In this regard, a special place is given to the ability to create an artistic image, to transmit in it both objective and sensual, emotional, associative. The disclosure of the indicated issues was carried out through the vision of the drawing and as a type of figurative art, the sphere of artistic and creative manifestation of man, and as the actual science, which teaches to think in form, line, tone, volume, to understand the constructive and plastic basis of the depicted, and hence to express it for all this purpose demonstration of his individual artistic-figurative vision of the world, his creative, extraordinary and certainly interesting view to the audience.

Keywords: art; an education; an artistic drawing; cognition; mastery; creativity; a competence.

Постановка проблеми. Взявши курс на багатопланове реформування, сучасна мистецька освіта почала набувати якісно нових змістових характеристик. Паралельно до її сутнісного декларування у різних сферах здобуття освіти як такої чи безпосередньо у відповідних професійних напрямках навчання актуалізувалася ціла низка важливих освітнянських

проблем. Провідними серед таких є модернізація художньої освіти у сфері подальшої розробки її методологічних засад, створення нової моделі цілісного художньо-освітнього простору, пошуку інноваційних технологій формування художньої культури особистості.

Щораз частіше розставляються акценти на доцільності повноцінної реалізації розвивальної

художньої освіти. Потребують упорядкування і такі принципи мистецької дидактики, як небуденність, нетривіальність, спільність пріоритетів творчого розвитку, поліфонізм діяльних засобів втілення творчих пошуків та рішень, які в цілому спрямовують творчі заняття здобувачів мистецької освіти на дослідницький пошук яскравих життєвих подій, створюючи в такий спосіб емоційний мотив для інтенсивної рефлексії кожним здобувачем освіти власних творчих можливостей. Канва означеного неодмінно пронизується потребою набуття відповідної професійної грамоти, умінь і навичок правильно й творчо виконувати зображуване, без чого немислиме ні якісне вираження задуманого, ні повноцінна фахова його презентація у соціумі. Базовими у набутті художньої грамоти, формуванні вмінь успішно реалізовувати її на практиці є теорія і практика рисунку. Без цієї компоненти пізнання світу образотворчого мистецтва неможливе.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Торкаючись безпосередньо аспектів освоєння рисунку як однієї із ключових ділянок набуття професійної грамоти майбутніми художниками, скульпторами, дизайнерами, сучасні вітчизняні науковці і теоретики образотворчого мистецтва висувають чимало неординарних підходів і концепцій реконструювання цієї сфери мистецької освіти, доведення її відповідності до сучасних стандартів підготовки фахівців художнього профілю. За останнє десятиліття особливо актуальними й суттєвими у цьому плані постали науково-методичні доробки О. Антонюка, Ю. Дворника, О. Карпенко, В. Кошака, П. Кузенка, В. Луканя, Ю. Макушина, М. Опанашука, Н. Прохорової, В. Сандюка, Л. Сотника, В. Сухенка, І. Туманова, В. Шпортька та ін. У них об'єктивно проаналізовані зміст освітніх процесів на різних рівнях здобування грамоти рисунку, технології оволодіння складовими його фахового практичного вираження. Проте, окрім розглянутих цими авторами станів і шляхів навчання рисунку, які безумовно "по-часточці" заповнюють розв'язки усіх тих проблем, що назріли сьогодні у царині вітчизняної мистецької освіти, процесами реального освітнього життя породжуються щораз нові питання, які також потребують нагального й об'єктивного вирішення. Важливими серед таких виступають аспекти пізнання й оволодіння художнім рисунком.

Мета статті – актуалізувати значення рисунку як важливої складової у формуванні фахової компетентності майбутнього художника, окреслити й обґрунтувати аспекти пізнання та оволодіння художнім рисунком як виразною формою професійного поступу рисувальника.

Виклад основного матеріалу. Рисунок – одна з фундаментальних освітніх складових сучасної підготовки фахівців з образотворчого та декоративного мистецтва, галузей їх безпосереднього прояву і втілення. Ця сфера теорії і практики зображувального мистецтва є системою, яка дає змогу створити гармонійну, естетично розвинену особистість, здатну відтворювати власні емоції, емоції та ритм життя суспільства усіма можливими графічними засобами [11, 139]. Зважаючи на означене, процес освоєння рисунку, його технічно-технологічних особливостей є складним освітнім механізмом й, водночас, основною ланкою формування мистецької компетентності. Завдяки цьому набуття знань із теорії рисунку та досконале відточення практичної підготовки є умовою номер один для становлення високопрофесійного художника-педагога.

Розглядаючи суть сказаного через призму підготовки фахівців першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти галузі знань 02 "Культура і мистецтво" спеціальності 023 "Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація", насамперед звертаємося до завдань навчальних дисциплін "Рисунок" та, відповідно, "Теорія і практика рисунку", змісту і технологій їх успішної реалізації. Контекст такого зумовлює передусім підкреслити, що оволодіння майбутніми бакалаврами і магістрами програмовими базами означених курсів, відповідними теоретичними матеріалами та практичними аспектами зображувальної діяльності має здійснюватися з дотриманням актуальних принципів побудови освітнього процесу, формування естетично-творчого мікроклімату на самих заняттях та власне творчої реалізації навчальних завдань через формат зображувальної діяльності. Окрім того, підготовка бакалаврів і магістрів на заняттях з рисунку має неодмінно реалізовуватися через мистецтвознавче, а відтак і філософське усвідомлення ними освітньо-професійних проблем, навчальних задач, тенденцій мистецьких і культуротворчих процесів, результатів художньої творчості в галузі пластичних мистецтв тощо.

В історичному контексті мистецтвотворчих процесів рисунок постає одним із найдавніших видів образотворчого мистецтва, маючи виняткове значення у пізнанні навколишньої дійсності. Це основа образності всіх видів образотворчих мистецтв.

У сучасних наукових працях, довідкових матеріалах термін "рисунок" отримав чітке й вичерпне трактування. Теоретики образотворчого

мистецтва розглядають його як структурну основу зорового сприйняття форми. Така основа за змістом близька до понять “абрис”, “контур”, проте порівняно з ними значно ширша й всеохопна, тому й виступає базисом, первинним контекстом будь-якого зображення [10, 55].

Загалом терміном “рисунок” прийнято означувати найдревніший спосіб графічної передачі образу. Слово “рисунок” співзвучне зі словами “риси”, “риска”. Однак, часто можна почути, що термін “рисунок” – це русизм, калька з російської. Насправді, це не так. На відміну від малюнків, що створені живописно, рисунок насамперед асоціюється зі штриховим зображенням [7, 101]. Ця норма відображена у словнику О. Ізюмова, виданому ще у 1926 році, де, зокрема, зазначено: “...кресляр креслить, а художник пише – рисувальник рисує, а маляр малює, ...креслити олівцем – рисувати олівцем” [3, 509].

Рисунок є самостійним видом та формою художньо-творчої діяльності. Він може виконуватися з природи, з пам’яті, за уявою, у формі швидкого начерку, замальовки або тривалого студіювання. На відміну від живопису, рисунок виконується переважно твердим художнім матеріалом (олівцем, вулиною, сангвіном, соусом тощо), зазвичай, засобом штриха та лінії, з допоміжною роллю кольору. В окремих випадках, наприкладу техніці акварелі та пастелі, рисунок наближається до малярства і може різнитися від нього лише загальним характером виконання. В ньому можуть бути застосовані різноманітні способи (об’ємний, площинний), засоби (лінія, штрих, пляма), прийоми та матеріали.

У сучасних положеннях теорії рисунку ствердно доведено, що сам рисунок, як продукт графічного мистецтва, плід зображувальної діяльності, виникає в результаті творчого процесу, який завершується перетворенням задуму в художній текст. Останній є системою певних образних знаків, що кодують художню інформацію, візуалізуючи її перед реципієнтом [2, 39].

Кожна така система зумовлює вироблення (диференціювання) окремих напрямів безпосереднього застосування рисунків, адже та чи та застосована група графічних кодів унаочнює зображене на свою манеру, свій стиль та загалом структурний лад. Завдяки цьому прийнято розрізняти такі види рисунка, як: художній, науково-пізнавальний, технічний.

У контексті зазначеного художній рисунок постає особливим. Він не лише є основою образотворчого мистецтва, мета якого – образний і емоційний показ об’єктів та явищ дійсності. У

ньому митець має змогу передавати своє особливе ставлення до зображуваного, підкреслювати в ньому основне, характерне, зберігаючи живе сприйняття природи та виражаючи на творчий лад її індивідуальний контекст [9, 12].

За характером виконання та засобами вираження образності художні рисунки прийнято поділяти на лінійні і тонові (тональні).

Лінійний рисунок завжди більш емоційний та художній, якщо він виконаний “живою” просторовою лінією різної товщини, насиченості та довжини. Вдалих добір ліній завжди краще виявляє характер природи, розкриває її особливі ознаки з позиції динаміки, пластики, граціозності. До того ж лінією можна передавати не тільки зовнішні обриси предметів, а й їхній об’єм, положення у просторі. Щоб показати об’ємність та простір зображуваного на площині паперу, лінії на передньому плані передають більш чітко за тоном, ніж на задньому плані. Слід пам’ятати, що контурна лінія однакової товщини часто надає зображенню сухості, маловиразності, рисунок тоді більше нагадує креслення [9, 20] й перестає бути “художньою оповіддю” про зображуване. Із зазначеного видно, що вибір видів ліній для виконання лінійних рисунків завжди і насамперед залежить від призначення утворюваного зображення, а манера оперування ними вже у самому процесі малювання наповнює тою чи тою мірою відтворюване життям [2, 39].

Тоновий (тональний) рисунок має чимало спільного з лінійним рисунком. Його також виконують просторовими лініями. Однак, основним засобом вираження тут постає світлотінь, яка допомагає достатньо правдоподібно показати пластичну форму предмета, його рельєф, об’ємність, а відтак і положення у просторі, розташування у просторових планах [4, 16].

Усі означені вище критерії та загалом категорії образотворчої матеріалізації у царині рисунку прийнято розглядати за допомогою методу структурно-семіотичного аналізу, що отримав визнання в науковому світі ще у 40-х роках минулого століття [12, 67].

Становлення рисунку саме як форми зображення навколишнього світу відбувалося упродовж тисячоліть. У такому контексті рисунок почав служити людству з основною мотивацією – фіксувати зримо те, що вражає, заворожує, милує око, постає цілком і засобом життя, єднання з природою, її благами, виживання в її суворих умовах тощо. Плинність відповідних процесів була різною: іноді динамічною, сповненою актуальністю і прогресивністю мови рисунка; іноді

АСПЕКТИ ПІЗНАННЯ ТА ОВОЛОДІННЯ ХУДОЖНІМ РИСУНКОМ ЯК ВИРАЗНОЮ ФОРМОЮ ПРОФЕСІЙНОГО ПОСТУПУ ХУДОЖНИКА

посередньою і навіть тяглою, зі зведеними нанівець потребами виражати у такий спосіб ставлення до світу, оспівувати красу природи та творинь людства, аналізувати суспільні устрої, людські взаємини, демонструвати характери і норми провадження життя.

Разом з тим, рисунок – не тільки мистецтво, галузь художнього прояву людини, а й, певною мірою, наука, яка вчить мислити формою, розуміти конструктивну та пластичну основу зображуваних об'єктів. У такій іпостасі він об'єднав навколо себе різні види образотворчої діяльності, став для них середовищем формування відповідних знань, умінь і навичок [4, 12] та власне осередком грамоти у творчих поступках, у механізмах творення художніх образів.

У цьому плані важливо підкреслити, що кожен художній твір – це світ образів, що символізують, презентують, декларують багатство виявлень ідеальної життєвості у формах досконалості. У цьому контексті художній образ виступає не лише особливою формою художньо-естетичного освоєння світу, за якої зберігається чи моделюється його предметно-чуттєвий характер, його цілісність, життєвість, конкретність. Художній образ постає і як форма мислення у мистецтві. Окрім того, він завжди є основою будь-якого виду мистецтва, й передусім образотворчого, а сам спосіб творення художнього образу – головним критерієм приналежності продукованого до певного виду мистецької творчості [5, 63].

Отож, художній образ у зображувальному мистецтві – це відображення всезагально цінного у змісті досвіду через особливе, індивідуальне, типове, характерне, тобто через індивідуалізований образ життєвості, в якому водночас відбито всезагальне. В особливостях художньо-образної мови розкривається специфіка відношення мистецтва до дійсності: невідчуженість від свого предмета. Саме тому воно є незамінним джерелом формування цілісності й повноти духовного досвіду в єдності логічного і чуттєвого. Якісна визначеність відношення, що розгортається у творі як рівень доцільності його внутрішньої життєвості, визначає ступінь його переконливості як художнього цілого. Тому твором мистецтва є не будь-яке формування, а саме такий його спосіб та такі засоби, завдяки яким образ говорить “сам від себе”, вводить суб'єкт сприймання у свій світ, переконує у власній доцільній життєвості та спонукає до співпереживання і хвилювання. Інакше кажучи – це неодмінно результат творчості [8, 60].

Науковцями доведено, що мистецький рівень будь-якого твору, у тому числі й рисунок,

пропорційно пов'язаний із потенціалом викладу в ньому художньої образності. Еквівалент сили художньої образності визначається тим, що ідея твору постає не випадковою умоглядною сутністю, а набуває життєвої повноти та переконливості у чуттєво сприйманих художніх образах. Саме тому художньо-образна мова графічного, живописного, скульптурного мистецтва відображає такий рівень естетичного відношення до світу, який розгортає буття у внутрішньо доцільні вияви. Оформляючись ідеєю, вона повертає світу його буття, але тепер уже не як певну невизначеність, а як його довершеність, конкретику у всіх аспектах і контекстах.

Розглядаючи суть художнього образу через призму рисунку, маємо передусім розуміти, що це форма віддзеркалення дійсності, яка створюється засобами рисунку за допомогою відповідних їм технік у процесі художньо-творчої діяльності. Процес формування графічного художнього образу співпадає з напрямом розвитку процесу пізнання: від почуттєво-конкретного переживання, абстрагування, сприйняття через узагальнення до розуміння суті зображуваного явища, його природного начала.

Своєрідністю графічного художнього образу є його тісний зв'язок з образним мисленням як особливим почуттєво-емоційним, асоціативним, що дає змогу розглядати його через конкретні психологічні характеристики. Зображуючи людей, предмети, явища природи, графічне просто робить їх об'єктом свого пізнання. У цьому контексті темою вивчення є вся навколишня дійсність, увесь матеріальний світ.

Необхідність пізнання зовнішніх явищ через мову рисунку зумовлена завданнями відповідної художньої практики. Й оскільки ціннісна значимість предметів чи об'єктів рисування не вичерпується їх утилітарно-практичною цінністю, вони стають значущими власне як джерела художньо-образного пізнання доквілля, естетичного сприйняття і формування творчого начала.

Пізнання і освоєння засобів “рисункового” вираження сприйнятого чи задуманого відбувається у взаємодії з вдосконаленням мисленого образу [12, 50]. Таке є не що інше, як процес поступового наближення рисувальника до графічного розкриття суті того, що зображується лініями, крапками, пламами [6, 64]. Водночас, образ того чи того предмету, вибраний для зображення, виникає в свідомості не одразу. За твердженням М. Бірюкова, він формується у результаті складної аналітико-синтетичної роботи мозку. У процесі поступового формування образу

спочатку виявляються найбільш істотні ознаки зображуваного об'єкта і трохи пізніше – окремі деталі, які виявляються з різним ступенем інтенсивності та ясності [1, 96].

Важливим є й розуміння того, що логіка формування графічного образу диктується логікою спостереження, порівняння, узагальнення сприйнятої інформації про натуру на засадах графічних інтерпретаторів. У цьому плані базовим виступає те, як і наскільки художник (студент) володіє відповідними знаннями, вмело оперує техніками рисунку, загалом навичками графічної діяльності. Безпосереднє значення має ступінь володіння рисувальником мовою графічного мистецтва. У цьому плані, як уже зазначалося вище, базу знань формує теорія графічної виразності зображуваного.

Як бачимо, художні образи у рисунках формуються на основі взаємодії різних зображувальних засобів. Які провідні серед них, а які другорядні – визначити складно і не завжди є потреба у такому порівнянні. Адже усе те розмаїття графічної презентації сприйнятого із навколишнього світу чи відтвореного, придуманого уявою та фантазією й зумовлює безліч поєднань усіляких нюансів розмаїтої графічної промовистості.

Висновки. Як художньо-естетичний, так і загалом творчий розвиток особистості майбутнього художника, скульптора, дизайнера, мистця-прикладника, педагога відповідних мистецьких сфер тісно пов'язаний з прив'язкою набутих художніх знань, умінь і навичок до потреб реального життєвого середовища. Успішність досягнень у цьому плані безпосередньо визначається й максимальним інтегруванням набутої бази рисунку у власну художньо-творчу роботу, формуванням на основі відповідної графічної діяльності продуктивної мистецької творчості, синтезом у ній усіх можливих різновидів творчого прояву.

Професійно виконаний рисунок, як особлива якісна форма графічного відтворення зображуваного, має поставати для майбутнього, а відтак уже сформованого мистця характерним індивідуальним художньо-образним трактуванням існуючої матерії, художнім втіленням її змісту і станів у певних мистецьких формах. Однак, щоб у свідомості рисувальника сформувався образ саме для втілення засобами художнього рисунку, недостатньо дії лише об'єкта (натури) на органи його чуття. У цьому плані необхідна наявність цілеспрямованої діяльності з боку самого суб'єкта творчого процесу, безпосереднє усвідомлення й розуміння ним самим усього того, що

породжується чи зумовлюється його діяльністю.

У цьому плані будь-яке пізнання має починатися зі сприйняття предметів або їх сукупності, які представляють певні явища чи процеси. Далі має здійснюватися пізнання суті наступної ланки: виділення структури предмета, визначення та аналіз критеріїв єднання й цілісності звучання між складовими його елементами, деталями, частинами, усвідомлення його безпосереднього зв'язку з іншими явищами та процесами. І від того, що рисувальник виділить у зображуваному предметі як основне, ключове, залежить і сама можливість якнайповніших його художнього пізнання та творчого поступу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бірюков М. Ю. Графічний художній образ як процес пізнання навколишньої дійсності / М. Ю. Бірюков // Вісник ХДАДМ. – 2011. – № 5. – С. 95–97.
2. Демченко І. Творчий розвиток учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва / І. Демченко, М. Пічкур, Т. Близнюк. – Київ: Оміда, 2009. – 218 с.
3. Ізюмов О. Російсько-український словник / О. Ізюмов. – Київ: Книгоспілка, 1926. – 656 с.
4. Кириченко М. А. Основи образотворчої грамоти / М. А. Кириченко, І. М. Кириченко. – Київ: Вища школа, 2002. – 190 с.
5. Лосев А. Ф. Філософія. Мифологія. Культура / А. Ф. Лосев. – Москва: Политиздат, 1991. – 525 с.
6. Пасічний А. М. Образотворче мистецтво: словник-довідник / А. М. Пасічний. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 216 с.
7. Прохорова Н. А. Академічний рисунок як фундамент творчої грамотності для формування творчої особистості / Н. А. Прохорова // АРТ-ПРОСТІР: науковий журнал. – Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – Вип. 2. – С. 99–102.
8. Сидор М. Б. Основи грамоти з образотворчого мистецтва. Словник термінів / М. Б. Сидор, М. Й. Федів, Ж. В. Ясеницька. – Дрогобич: РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2006. – 78 с.
9. Сидор М. Б. Рисунок: Частина 1 / М. Б. Сидор. – Дрогобич: РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2017. – 132 с.
10. Словник художника [Електронний ресурс] // Освітній сайт для сучасних педагогів. – 2008. – 116 с. – Режим доступу: <http://shcool24.at.ua/load/0-0-0-166-20>
11. Сотник Л. І. Історія методів викладання рисунка / Л. І. Сотник // Вісник ХДАДМ. – 2015. – № 7. – С. 138–142.
12. Туманов І. М. Рисунок. Живопис.

Скульптура: Теоретико-методологічні основи комплексного навчання / І. М. Туманов. – Львів: Аверс, 2010. – 496 с.

REFERENCES

1. Biryukov, M. Yu. (2011). Grafichnyj hudozhnij obraz yak proces piznannya navkolyshnoyi dijsnosti [Graphic artistic image as a process of knowledge of the surrounding reality]. *Herald of the Kharkiv State Academy of Design and Fine Arts*, No. 5, pp. 95–97. [in Ukrainian].
2. Demchenko, I., Pichkur, M. & Blyznyuk, T. (2009). *Tvorchij rozvytok uchniv pochatkovoyi shkoly zasobamy obrazotvorchogo mystecztva* [Creative development of elementary school students through fine arts]. Kyiv: Omida, 218 p. [in Ukrainian].
3. Izyumov, O. (1926). *Rosijsko-ukrayinstkyj slovnyk* [Russian-Ukrainian dictionary]. Kyiv: Knygospilka, 656 p. [in Ukrainian].
4. Kyrychenko, M. A. & Kyrychenko, I. M. (2002). *Osnovy obrazotvorchoyi gramoty* [Fundamentals of Fine Arts]. Kyiv: Vyshha shkola, 190 p. [in Ukrainian].
5. Losev, A. F. (1991). *Filosofiya. Mifologiya. Kultura* [Philosophy. Mythology. Culture]. Moskva: Politizdat, 525 p. [in Russian].
6. Pasichnyj, A. M. (2008). *Obrazotvorche mystecztvo: slovnyk-dovidnyk* [Fine Arts: dictionary-directory]. Ternopil: Navchalna knyga – Bogdan, 216 p. [in Ukrainian].
7. Proxороva, N. A. (2016). *Akademichnyj rysunok yak fundament tvorchoyi gramotnosti dlya formuvannya tvorchoyi osobystosti* [Academic figure as the foundation of creative literacy for the formation of a creative person]. *ART-SPACE: Scientific Journal*. Kyiv: Kyivskij universytet imeni B. Grinchenka, vol. 2, pp. 99–102. [in Ukrainian].
8. Sydor, M. B., Fediv, M. J. & Yasenyczka, Zh.V. (2006). *Osnovy gramoty z obrazotvorchogo mystecztva. Slovnyk terminiv* [Fundamentals of Fine Arts. Glossary of terms]. Drohobych: RVV DDPU imeni Ivana Franka, 78 p. [in Ukrainian].
9. Sydor, M. B. (2017). *Rysunok: Chastyna I* [Drawing: Part 1]. Drohobych: RVV DDPU imeni Ivana Franka, 132 p. [in Ukrainian].
10. *Slovnyk xudozhnyka* (2008). [Dictionary of the artist]. Educational site for modern teachers, 116 p. DOI: <http://shcool24.at.ua/load/0-0-0-166-20> [in Ukrainian].
11. Sotnyk, L. I. (2015). *Istoriya metodiv vykladannya rysunka* [History of teaching methods of drawing]. *Herald of the Kharkiv State Academy of Design and Fine Arts*, no. 7, pp. 138–142. [in Ukrainian].
12. Tumanov, I. M. (2010). *Rysunok. Zhyvopys. Skulptura: Teoretyko-metodologichni osnovy kompleksnogo navchannya* [Drawing. Painting. Sculpture: Theoretical and Methodological Foundations of Integrated Learning]. Lviv: Avers, 496 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 17.07.2018

“Картини живуть своїм власним життям, народженим душею художника”.

Вінсент Ван Гог
нідерландський художник

“Нічого нового в цьому світі неможливо знайти або вигадати, адже всі народжені часточки життя споріднені між собою”.

Піфагор
давньогрецький філософ

“Є свої радощі в кожному виді творчості: вся річ в тому, щоб вміти брати своє добро там, де його знаходять”.

Оноре де Бальзак
французький письменник

